

Könyvtárgépesítés, könyvtárépület

Könyvtárgépesítés általában

Lásd 129

Könyvtárépítés, -berendezés

06/189

DEMPSEY, Beth: Library buildings 2005: power users =
Libr.J. 130.vol. 2005. 20.no. 72-75.p.

Könyvtárépület a használók igényei szerint: a pittsburghi Carnegie Library bemutatása

*Enteriőr; Építési terv; Használó; Könyvtárépület -
közművelődési*

A cikk címe arra utal, hogy a könyvtárak használóinak csak kisebb része képes teljes hatáskörrel igénybe venni minden szolgáltatást. Egy nagyobb (Carnegie Library of Pittsburgh) és egy kisebb (Hennepin megye Broodale-i fiókkönyvtára) könyvtár példáján mutatja be a szerző, mennyi akadály gátolja a hatékony használatot, s miképpen lehet az olvasó számára megkönnyíteni a könyvtárban való eligazodást.

A könyvtári tér és szolgáltatások átrendezése nem kíván föltétlenül átépítést is. Jó módszer, ha kiindulásként árnyékként követjük használóink mozgását a könyvtárban, – így megállapíthatók a közlekedés és a tartózkodás zónái (az utóbbi helyeken célszerű például a tájékoztatások elhelyezése, a könyvtárosi segítség felajánlása).

Kisebbségi könyvtárban merész lépésként akár 50%-kal is csökkenteni lehet az állományt, csupán azt az anyagot megtartva, amelyet a használók igényelnek. Itt érdemes ún. információs szomszédságokat is kialakítani, amelyekben egy helyen található az adott témára vonatkozó valamennyi

ny dokumentum, együtt a kölcsönözhető és a prézens anyag.

Célszerű feladni a könyvtárosi zsargont a közösséggel folytatott kommunikációban. (A Dewey tizedes rendszer nagy hendikepet jelent.) Tanácsos a nagy könyvkereskedések módszereit alkalmazni az állomány tálalásában.

Nagy figyelmet kell fordítani a feliratokra, s előnyös, ha a feliratozást és a jelek hierarchizálását és elhelyezését egyetlen felelősre bízák.

Az egyes állományrészeket, szolgáltatásokat ugyanazon rendben, módszerrel, szerkezetben kell felépíteni, hogy a használó eggyel megismerkedvén a többiben is könnyen eligazodhasson.

A lényeg az, hogy a használó minél egyszerűbben és minél gyorsabban eljusson ahhoz a szolgáltatáshoz és dokumentumhoz, amelyre szüksége van. A gyakran történelmi és hangulati értékű, túlszűfolt könyvtárépületek tovább nem nyújthatók, ezért helyes a használó szemszögéből időnként újra áttekinteni a térszerkezetet, a szolgáltatások és az állományok elrendezését. Számos esetben ugyanis a könyvtáros szempontjai érvényesülnek (pl. Dewey-rendszer, szakzsargon stb.), ami megnehezíti a használó eligazodását.

Akár az állomány elrendezéséről, akár az online katalógusról van szó, kívánatos a célhoz vezető lépések számát a minimumra szorítani. (Ha valaki szakácskönyveket keres, ne kelljen egy egész hierarchián átverekednie magát.)

A jelzetalásban, feliratozásban kerülni kell a vizuális kakofóniát. A feliratokat szerencsésen egészítheti ki a járőfelületen alkalmazott jelzésrendszer, valamint a színek célszerű használata az egyes övezetek, tematikus csoportok azonosítására. A jó jelző és eligazító rendszert az jellemzi, hogy a kellő helyen és időben adja meg a használónak a számára szükséges információt.

Nem szabad elhelyezni egy olyan feliratot, amelynek elolvasása 12 másodpercet vesz igénybe egy olyan ponton, ahol a használó csak 4 másodpercet tartózkodik. (A bejáratnál ne rohanjuk le információtomeggel, mert ott nem áll meg, el sem olvassa.)

(Papp István)

06/190

PARK, Catherine S.: Harris County Public Library. Creating a design paradigm for twenty-first century libraries = Bottom Line. 18.vol. 2005. 4.no. 167-171.p.

Egy 21. századi szolgáltatási modell bevezetése: a Harris County Public Library (Houston, Texas) tapasztalatai

Könyvtáráépület -közművelődési; Könyvtári hálózat; Közművelődési könyvtár; Munkaszervezés; Személyzet; Szolgáltatások

2001-ben a texasi Harris County Public Library (HPCL, www.hcpl.net) megyei fiókkönyvtári hálózatában új szolgáltatási modellt (HPCL 2.0) dolgoztak ki és valósították meg. Arra törekedtek, hogy a könyvtárhasználók a 21. századi könyvtár képével találkozzanak, ezért megváltoztatták a könyvtáráépületek dizájnját; a változások a könyvtárak működését és szolgáltatásait is érintették.

A megyében 1979-ben népszavazást követően indítottak nagyszabású könyvtáráépítési programot: kilenc fiókkönyvtár ekkor épült meg. A 90-es évek végén a népesség (Houston város agglomerációja) hatalmasra nőtt, ezért nagyobb épületekre lett szükség. A fiókkönyvtárak korábbi átlagos alapterületét (12 ezer négyzetláb) sikerült négy könyvtárban 32-78 ezer négyzetlábra emelni (két könyvtár ezek közül integrált egyetemi és közkönyvtár, egy pedig a houstoni városi könyvtárral közös fenntartásban működik), és négy további épületet is megépítettek.

A HPCL 2.0 szolgáltatási modellt az Ironwood Public Library (British Columbia) min-

tájára tervezték meg. Azt tűzték ki célul, hogy a könyvtárak legyenek a helyi közösség életének központi színterei, adjanak kényelmes helyet minden generáció számára az olvasáshoz és a társas élethez. Megnövelték az olvasószolgálatos munkatársak számát, ugyanakkor a használókat igyekeztek az önkiszolgálásra megtanítani, hogy a meglévő személyzet és a megnövekedett használat mellett is meg tudják növelni a nyitvatartási órák számát, és hatékonyabban ki lehessen használni az erőforrásokat (a forgalom 85%-a önálló gépi kölcsönzés, előjegyzés, a visszaadott könyveket a használó már valamilyest szortírozza is). Törekedtek arra is, hogy a könyvtárosok vállalkozóként gondolkodjanak, és minden döntést az ügyfelek jobb kiszolgálása motiváljon.

Tapasztalataik szerint az új könyvtáráépületek megtervezésénél vagy a meglévők átalakításánál a következőkre kell ügyelni:

- részletes szakmai program
- vonzó és funkcionális épület és enteriőr
- rugalmasan átalakítható belső tér (pl. mozgatható bútorokkal)
- megfelelő jelzések az önkiszolgáláshoz
- a találkozási helyek legyenek felszerelve korszerű technikával
- csendes terek az egyéni és csoportos tanuláshoz
- kényelmes ülőhelyek az olvasáshoz
- étel- és italautomata vagy kávézó
- naprakész, barátságos honlap
- 24/7 online szolgáltatások
- számítógépes tantermek
- a könyvtárosok számára kényelmes munkahelyek a hatékony munkavégzéshez
- és általánosságban: a belső berendezés hasonlítson a nagy könyvesboltokéhoz, ahol a vásárló önállóan eligazodik, és a forgalmas útvonalakon felhívják a figyelmét az újdonságokra és a népszerű témákra.

A 21. századi korszerű könyvtár tervéhez és szolgáltatásaihoz hozzátartoznak még a következők:

- megfelelő parkolási helyek, zaj- és hőcsökkentő folyosók (innen nyílnak a közösségi helyiségek és a könyvesbolt)
- automatikusan nyíló bejárati ajtó
- közvetett világítás
- drót nélküli hozzáférés a számítógép-hálózat-hoz (laptop-kölcsönzés is)
- energiatakarékos világítás, hűtés és fűtés
- bőséges raktári kapacitás
- ergonomikus ülőbutorok és munkaasztalok.

A meglévő épületek korszerűsítése keretében három fiókkönyvtárban kísérleteznek az egyetlen (közös referenz-, olvasószolgálati és gyermekkönyvtári) pult megoldással. Ezáltal több ülőhelyet nyernek, a felszabaduló személyzet pedig szükség szerint bevethető az olvasók eligazításában. Mobil referenzpultokat is bevetnek a legforgalmasabb időszakokban. A szakmai és a kiegészítő személyzet közösen oldja meg a felmerülő problémákat, így újszerű megoldások szülehetnek.

A munkatársak képzése igen fontos ennek a szolgáltatási filozófiának a megvalósításához. A HCPL a képzés menedzselésére külön koordinátort szerződtetett. A személyzet minden tagja évente legalább 20 órányi továbbképzésben részesül, többek között az ügyfélszolgálati munka területén is. A különböző képzettségű munkatársakból Leadership Planning Council (a vezetést támogató tervezési tanács) alakult. Az új szemléletet tükröződő a könyvtár küldetésnyilatkozatát is átdolgozzák. Öt év alatt sok minden megvalósult a hálózat könyvtáraiban. Nagyon büszkék arra, hogy bár a használat hatalmas mértékben megnőtt, a szolgáltatásokat ugyanannyian biztosítják, mint korábban. A siker oka abban rejlik, hogy a változásokat nem mint leküzdendő nehézségeket, hanem mint fejlesztési lehetőséget élték meg a könyvtár munkatársai.

(Hegyközi Ilona)

Számítógép-szoftver

06/191

TULL, Laura: Electronic resources and web sites: replacing a back-end database with Innovative's Electronic Resource Management = Inf. Technol. Libr. 24.vol. 2005. 4.no. 163-169.p. Bibliogr. 9 tétel.

Elektronikus források és weboldalak. Háttéradatbázisok felváltása az Innovative cég elektronikus forráskezelő rendszerével

Adatbázis; Egyetemi könyvtár; Elektronikus dokumentum; File-szervezés -gépi; Honlap; Online katalógus; Szoftver

Az Ohioi Állami Egyetem és több más egyetem az Innovative Interfaces céggel olyan modult hozott létre 2004-ben, amely elektronikus forrásokat kezel és integrálja őket az Innovative cég Millennium nevű integrált rendszerébe. A modul önállóan is működik és három könyvtár, köztük a Kongresszusi Könyvtár meg is vásárolta.

Az elektronikus forrásokat kezelő helyi fejlesztésű rendszerek tartalmazzák MySQL, FileMaker Pro vagy Microsoft Access szoftvereken alapuló adatbázis-fejlesztéseket is. PHP vagy Cold Fusion script-nyelvek segítségével pedig dinamikusan jeleníthetők meg az adatbázisról információk a weboldalakon.

Az MIT (Massachusetts Institute of Technology) Könyvtára Vera néven, FileMaker Pro alkalmazásával olyan adatbázist fejlesztett ki, amely lehetővé teszi az egyetem nyilvános webhelyének jobbá tételét, a licencek nyomon követését, az URL-ek és a proxy szerverekkel való interakciók kezelését, jelentések generálását. A rendszer interfésze lehetővé teszi, hogy a felhasználók tág tematikus kategóriák, címek és szolgáltatók alapján böngésszék az elektronikus forrásokat, és kulcsszavas kereséseket végezzenek bennük.

A Johns Hopkins Egyetem Könyvtára hason-

ló célok elérésére alakította ki HERMES nevű rendszerét, amely együttműködik az integrált rendszerrel, a campus proxy szerverével és több könyvtári webhellyel.

Az Ohioi Állami Egyetem saját fejlesztésű adatbázisát a MySQL-lel alakították ki. Az adatbázis fő célja az volt, hogy jegyzékeket lehessen előállítani, amelyek az egyetemen elérhető elektronikus források leírását, időbeli tartamát és URL-jeit mutatják az egyetemi könyvtár honlapján. A munka a könyvtár két részlege között oszlott meg, eléggé összetett módon.

Az új rendszer előnyei között van, hogy megszűnik e két részleg közötti kettős erőfeszítés, egyetlen rekordba koncentrálja a forrásokra vonatkozó információt, megkönnyítve a hibakeresést. Nem kell tovább működtetni a MySQL adatbázist, a munka az Innovative céghez, a hibakeresés pedig az integrált rendszer könyvtárosához került át. A régi, öregedő könyvtári szerver helyett az adatok az Innovative szerverére kerültek. A WebOPAC-kal való integráció folytán a felhasználók hasonló felülettel találkozhatnak. A licencekre vonatkozó információ látható a WebOPAC-ban a feldolgozó és az olvasószolgálati könyvtárosok számára.

A hátrányok közé sorolható az, hogy a könyvtárak nem ellenőrizhetik a szoftver fejlesztését. A MySQL adatbázis finomabb keresési lehetőségeket biztosított a webfelületen. Hasonlóképpen a linkek kezelése is jobb volt korábban.

(Koltay Tibor)

06/192

ZUMALT, Joseph R.: Voice recognition technology: has it come of age? = Inf.Technol.Lib. 24.vol. 2005. 4.no. 180-185.p. Bibliogr.

A beszédhang felismerésének technológiája

Beszéd felismerés; Szoftver

A beszéd felismerő szoftver lehetővé teszi, hogy

a billentyűzet használata nélkül, beszéd által vigyünk be szövegeket a számítógépbe. Amíg a könyvtári szakirodalomban alig találkoztunk ezzel a technológiával, az orvostudományi és jogi szakirodalom sikeres alkalmazásokról számol be. Az Illinois Egyetem mezőgazdasági könyvtárában több beszéd felismerő szoftvert hasonlítottak össze a felismerés pontossága és a használhatóság szempontjából. A Dragon NaturallySpeaking 8.0 pontosabbnak bizonyult, mint a Microsoft Office 2003 beszéd felismerő modulja. A cikk röviden áttekinti a beszéd felismerő szoftverek történetét, és hasznos webcímekeket is megad a témával kapcsolatban.

(Autoref.)

Lásd még 109

Elektronikus könyvtár

06/193

THOMAS, Charles F. - McDONALD, Robert H. - SMITH, Anthony D. [et al.]: The new frontier of institutional repositories. A common destination with different paths = New Rev.Inf.Net. 11.vol. 2005. 1.no. 65-81.p. Bibliogr.

Az intézményi digitális archívumok tapasztalatai: közös cél elérése különböző utakon

Elektronikus dokumentum; Elektronikus könyvtár; Felsőoktatási könyvtár; Hatékonyság; Igény; Megőrzés; Tervezés

A Floridai Állami Egyetem d-Scholarship elnevezésű digitális archívuma

2002-ben az egyetem könyvtára kezdeményezte a digitális archívum létrehozását. Egyrészt abból a célból, hogy előmozdítsák az információ megosztásában jelentkező együttműködést, a szabványok és mechanizmusok alkalmazását, elősegítve ezzel, hogy az egyetem különböző szervezeti egységei időtálló és megtalálható digitális tartalmakat hozhassanak létre. Az egye-

temnek szüksége volt egy kompetenciaközpont-ra, amely segíti a tanszékeket abban, hogy az új digitális publikációkat és gyűjteményeket minimális redundanciával és alacsony költségekkel tegyék online elérhetővé. Központilag menedzselte formát kívántak tehát találni az elektronikus tartalom befogadására és megőrzésére. Az egyetemen létrejövő gazdag és heterogén digitális tartalmak egy része nem jut el szélesebb felhasználói rétegekhez. Ráadásul a campuson működő internetes keresőgépek nem képesek az adatbázisokban található állományokat indexelni. Számos értékes anyag vesztet így el. A d-Scholarship digitális archívum támogatását úgy kívánták elérni, hogy az egyetem intellektuális tőkájének elvesztését meggátoló stratégia rangjára emelték létrehozását. A d-Scholarship intézményi digitális archívumnak az egyetem könyvtárára kell épülnie. Skálázhatónak, kiterjeszhetőnek kell lennie, hogy be tudjon fogadni, kezelni és szolgáltatni tudjon heterogén tartalmakat, amelyeket felhasználók széles köre változó elérési és használati feltételek között használ.

Egy kivitelezhető intézményi digitális archívum előkészítéséhez a könyvtár javaslatot tett az alapvető metaadatok körének megállapítására, új szabványok alkotására és minden digitális tartalomra való alkalmazására, a meglévő tartalom és metaadatok konvertálására, a gyűjtendő dokumentumok körének az elektronikus disszertációkra és egyéb tartalmakra történő kibővítésére.

Bár a tervezés éve, 2002 nehézségekkel terhes év volt a Floridai Állami Egyetem és más egyetemek költségvetésében, a könyvtár úgy érvelt, hogy nem halasztható a rendszer megvalósítása. Úgy döntöttek, hogy a Berkeley Electronic Press technológiai szolgáltatásait veszik igénybe, és a rendszer 2003 szeptemberében elindult.

A Tennessee Egyetem Scholars Archive rendszere

A rendszernek a *Scholars Archive* nevet az egyetem könyvtára adta. Alapstratégiájuk az volt, hogy előbb felderítik a tartalmi igényeket, hogy az igények határozzák meg a rendszer jellemzőit. Ehhez az Edinburghi Egyetemen használt módszert alkalmazták. Megvizsgálták a már létező tanszéki, intézeti, kari archívumokat. Kereséseket végeztek az utk.edu doménen. Annak reményében tették mindezt, hogy képet kaphassanak arról, miként használja az egyetem a webet a tudományos eredmények terjesztésére. A *Scholars Archive* webhelye háttérinformációkat tartalmaz az intézményi digitális archívumokról.

A *Scholars Archive* elődje a Digitális Könyvtári Központ (Digital Library Center) volt, amelyben, a kiadóval együttműködve kísérleti projektként elvégezték a *Journal of Economic Issues* című folyóirat néhány évfolyamának digitalizálását, és biztosították a hozzáférést a <http://diglib.lib.utk.edu/utj/jei-home.php> címen. A projekttel egy skálázható rendszert hoztak létre, amely tovább bővíthető, és megállapították a költségeket.

A University of Tennessee Catalog Online projekt a katalógus elektronikus és papíralapú rekordjainak 1994-től történő, pdf-fájlokként történő digitalizálását jelentette. Az elektronikus szakdolgozatok és disszertációk programja már több éve folyt az egyetemen. A könyvtár nyílt hozzáférést biztosít ezekhez az Open Archives Initiative metaadat-aratója használatával az online katalóguson keresztül, és része a Networked Digital Library of Theses and Dissertations (Szakdolgozatok és Disszertációk Hálózati Digitális Könyvtára) rendszernek. A szakdolgozatokat és disszertációkat nem kötelező elektronikusan benyújtani. Az önkéntes (és ösztönzött) elektronikus benyújtás az 1990-2000. tanévi 2,5%-ról, a 2002-2003-as évre 38,7%-ra nőtt.

Jelenleg olyan információ-visszakereső szoftverekkel kísérleteznek, amelyek lehetővé teszik az önarchiválást és a nyílt hozzáférésű metaadat-begyűjtést.

A Georgiai Műszaki Egyetem Smartech Digitális archívuma

Az egyetem számára nagy lehetőség kínálkozik arra, hogy tanszékei munkájához többletértéket adjon azzal, hogy összekapcsolják az egyes weboldalakon szétszórtan közzétett információkat. A könyvtár ehhez a metaadatokkal és a források jobb feltalálásának szabványosításával járulhat hozzá. A könyvtár egyúttal vezető szószólója

lehet a nyílt forrású technológiák alkalmazásának.

Mivel nem állt rendelkezésre az információ-visszakeresés valamilyen mintarendszere, egy „alapértelmezéseket tartalmazó” kísérleti rendszert építettek ki. A jelenleg kapható programcsomagok közül a DSpace programot választották, amelyet az egyetem néhány tanszéke már használ is.

(Koltay Tibor)

Lásd még 114, 148, 186

Kapcsolódó területek

Kiadói tevékenység

06/194

SCHWARTZ, Charles A.: Reassessing prospects for the open access movement = Coll.Res.Lib. 66.vol. 2005. 6.no. 488-495.p. Bibliogr. a jegyzetekben.

A nyílt hozzáférési mozgalom kilátásainak újraértékelése

Elektronikus publikáció; Hozzáférhetőség; Prognózis; Publikálás -tudományos kiadványoké

A tudományos kommunikáció válsága már csaknem négy évtizede zajlik. A különböző érintett érdekcsoportok (felsőoktatási vezetők, tudományos könyvtárak, tudományos társaságok, nonprofit kiadók, kiadói konglomerátumok, maguk a kutatók) sokféleségét látva nem meglepő, hogy még nem született kivihető reformjavaslat. A nyílt hozzáférés valószínűleg forradalmasítja a tudományos kommunikáció rendszerét, de nem amiatt, amit hívei állítanak, hogy tudniillik kevésbé költséges. Valójában jelentős kiadással jár, és inflációs hatása van. A nyílt hozzáférés valódi jelentőségéről még nem folytak le a szakmai viták. A nyílt hoz-

záférési törekvések következményei kettősek: a mozgalmat egyrészt hozzá kell igazítani a különböző érdekcsoportok igényeihez és eltérő kultúrájához, másrészt egy összetettebb rendszer-architektúra van létrejövőben, amelynek következtében megnőhet a tudományos kutatás eredményessége és az innováció szerepe.

(Autoref. alapján)

06/195

WELLER, Ann C.: Electronic scientific information, open access, and editorial peer review: changes on the horizon? = Sci.Technol.Lib. 26.vol. 2005. 1.no. 89-108.p. Bibliogr.

Elektronikus tudományos információk, nyílt hozzáférés és szerkesztőségi lektorálás: változások a láthatáron?

Elektronikus folyóirat; Elektronikus publikáció; Lektorálás; Publikálás -tudományos kiadványoké

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A cikk azokat a változásokat tekinti át, amelyeket az elektronikus környezet okozott a publikálásban, különös tekintettel a szerkesztőségi lektorálás folyamatát befolyásoló nyílt hoz-